

4 6 7 8 9 10 11 12

ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ԲԺԻԺԿ ԿՆԼՔՈՆԵՐՆ ՊԵՏՐԸՆ

Վարդան կենին երեւոյող Հայ Բժշկաց
գլխ.թէմիակը,որիւր բազմամիլի աշխատութիւն-
ներուն պնդապ մեծ անուն Հանած է գիտնական
աշխարհի մէջ, Բժշկ.թէմի Գլխ.թէմի Պէշքաթ, գեռ
հան, Գլխ.թէմի երեւոյող ատակ.թէմ պէն պէն Տաքիւր փոյ-
թած, անհետապած է ատակ.թէմ ան պէն:

Իւր մասին պէտք եղած տեղեկութիւններն
 իւր գործերէն քաղելով, մեծ մասն ալ ստու-
 ցած եմ փարզու. բռշկական համալսարանի
 Մատենապետ Բարսեղ Տըք. 1. — 2. Բլթիէն,
 որուն իւր յայտներմ հոս իմ անկեղծ շնորհա-
 յայտով յայտարարեմ:

Յովսէփ Ղէյրան, որդի Աղբիւնուգող-
սեցի ծանօթ սեղանաւոր Ղէյրան ՄԵԼԷան ա-
լայի, ծնած է Աղբիւնուգողին լաւաբը, 1825
Մարտ 16ին, զոր Տըք-Բըթի կը բաղէ Փափղու-
Ռօշկական Նամալաւարանի նախկին արձանագրու-
թիւններէն։

Տղայի հասակէն մեծ սէր եւ փափաք ցուցնելով ուսման, նախնական կրթութիւնները ծննդավայրի դպրոցն մէջ առնելէն ետեւ, դէպի 1839ին կը խրկուի Կ. Պոլսու եւ կը դրուի իսկուկուտարի համալսարանի փերթաշահ, որ կը յաճախէի նաեւ Բարսեղեանի ճեմարանէն, Ստեփան Եսայանեան, Կոստայեան Իսթիֆան եւ այլք:

Յովէէի Պէժրան կը շարունակէ ճնմարարը
մինչև անոր գիտատմո՞ տարին, այսինքն մինչև
1842, եւ կ'ուսանի բաւականապէս Փրանսերէն
լեզու, բնական գիտութիւնները, ամառանդ
մայրենի բարբառը, զոր էր ծննդավայրին մէջ
տէր խօսող եւ զոր կ'աւանդէր Պուէտ-Խաչա-
տէր Միսաքեանը։

Հեմարանին փակուելէն յետոյ պատանին
Յովսէփ կը մնայ անդպրոց, եւ հօս հօն դեռ քիչ
մը ատեն մասնաւոր դասատուներէ ֆրանսերէնն
առաջ տանելով, վերջապէս 1844 թն՝ կը թողու-
ն. Պոլսը, կ'երթայ փարիզ աշակերտել Բժշկա-
կան համալսարանը, ուր այն ատենն երկու Հայ
ուսանող՝³ միայն կար, Գուսինեան Նահապետ
եւ Պալեան Զարեհեանքիներ, որ իւր Բժշկական
վկայականը չառաւ, ծաղիկ հասակի մէջ մեռաւ
փարիզ 1851 Նոյեմբեր 20 թն։³

¹ Տե՛ս «Հայաստան» [Ժերթ Չամբուռնեանի Գ. Տարի 118. 25 Արեւիկեան 1898:

1848 թ. 2. 6 Յուլիսի 1848 թ.
Ն. Տարի

«ԷԼ ՈՐՈՒԿԱՅ ԱՂԱՆԻՅ» ՀԱՅԱՊՈՒ Գ. ԷՅ 142, 1857 տարւոյ:

Այս երկու Հայ առանդներուն հետ գեղեցիկ երեսակ մը կազմելով, Գովսէի Պէրան մեծ փութացմանին ըր սկսի պարագայի իւր աւուեստին ուսման, աշակերտական օրերէն իսկ ջանադիր ըլլալով հեղինակ հանդիսանալ գիտնապետ աշխատութիւններու:

1848ին էր, տականքը Տրեթոր շնորհու-
նուած՝ կը հրաւարակէր բժշկական եզական գործի
ը, Paralytie du Muscle grand dentelé՝ ա-
նումամբ, որ էր՝ ղերմայն փնակակն զարկը
ծածկող աթոռաւոր (dentelé) կուռած մեծ մկան-
ներուն ջարդանքով, Տալուազդէ աւ. անմանտի
հարանդութիւն, որոյ մասին ղէյրանի յայտնած
կարծիքն էր փարզեպատմութիւնները Գաբիշու
Gazette des Hôpitaux Բժշկական թերթին կող-
մանէ կը հիւրեկկալուէին շուտով՝ ղոր Զաման-
ծեան էր լալարթն Կ. Գուլոյ չայ լազգորութեան
այն առաջին շահաւորներն իրենց նորընտի
շարքին մէջ պարենաւոր կը յիշատակէին գրեթէ՝

“Ազգիս մէջ պարծանք մը համարելով շատ զուարճութիւն իմացանք մեր սրտին մէջ, երբ Կոմիտէի հաճիքս (հիւանդանոցայ լրագրի) բուսան լրագրին Յունիսի Յին հրատարակուած թերթին մէջ՝ այս արտառուց եւ սակաւադէպ ախտին վնասը տեղեկութիւն տուող փոխանըր իմաստուն բժիշկներուն կարգը հայազգի բժշկին մէջ ալ անուն գտանք, որ է Գ. Յովսէփի Պէշկան Մեղէքեան, ընկիւն էրիտեղի, որ 1844 թին Կ. Պոլս-սէն փարիզ գնաց բժշկութիւն սորվելու, եւ հիմալ քաղիզու Պոլսէ Հիւանդանոցը Պ. Ռուպէն բժշկին բերով գործնական բժշկութեան կ'աշ-խատի:”²

Յուզէփ Պէյրան յաջողակ քննութիւններով իւր ուսանողական շրջանի վախճանն հասած,

Յարուժիւնն Պալէստին թաղուած է Ռեթու-Լէ-Ղէ գերեզ-
մանատունը, իւր շիրմին վրայ կը կարդացողի հետեւեալ
երկնցաւ տապանագիրը.

Արման Յիշատակի
Յարութեան Պալէանց
Երեսաւ 'ի ՌԽՀԲ
Եռանէր 'ի ՌՅ Նշեմբեր Ի
Կանանց ամիսն զ' Կատարակոց
ի Համալսարանն Փարիզու
մերձ կայր Պատկին ընդունելոյ :

A la Mémoire
de Pascal Baillan
né en 1823

Décédé le 20 Novembre 1831

après dix années d'Etudes à la Faculté de Paris
victime de son travail opiniâtre
Au moment de le voir couronné
d'un entier succès.

850 "Մատեն" Աշխատի, Դ. Յարի Թիւ Յուլիան արի
էջ 24, 1858 տարւոյ:

186. "Gazette des Hôpitaux de Paris," 42 258
318. 246. 1848.

Յ. Գև. «Հայաստան» թերթի Զամուռ և ճեպարկ, Գ. Տարի
թիվ 118, 25 ղեպտեմբերի 1848:

1850 Յուլիանի 18ին կը վկայուի Տորթոր-
բոժիչ համալսարանէն Ժարիզու եւ կը գրէ այս
ստեղծութիւն գեղեցիկ ձաւ մը (Thèse de Doctorat),
որոյ տիւրմէն էր, „Diagnostic des affections du
testicule“.

Այս ձաւը, որ 1850ին հրատարակուած
է Ժարիզու մէջ, կը խօսի երկուորիներու ա-
մենակերպ ակտիւ տարբերական նշաններուն
վրայ, եւ կը պարունակէ իւր մէջ անյայտի նորա-
նոր գաղափարներ, որը դեռ այսօր կը յիշատա-
կուին երբեմն համանիւթ հրատարակութեանց
մէջ:

Իւր ուսումն աւարտելէն ետեւ, Տոր: Պէյ-
րան երեք շորս ամիս եւս ճնալով Ժարիչ կը
մշակէ լաւապէս Եփրոդիտեան ակտիւ ճիւղը,
զոր վաղուց արդէն իւր ուշադրութեան առար-
կայ ըրած, սկսած էր իւր Մասնագիտութիւնն
ընել եւ հետեւել այսու անուանի վեներագէտ
Տոր: Ռիքօի նշանաւոր դասերուն, որոնց շնորհիւ
բժշկական արուեստի այս կարեւոր մասը նոր եւ
հրաշալի կենդանութիւն մը յանկարծ կ'անէր:

Դեպ ի 1850ի վերջերը Տորթ. Պէյրան
Ժարիչը թողնով, կը դառնայ Կ.Պոլսի, ինչպէս
կ'անագէ մեզ իւր ձեռագիր մէկ նամակը որ
քովս է եւ գտնուեցաւ Տանգուցեալ Խ. Պ.
Միսաքեանի թղթերուն մէջէն:

Պէյրան այս նամակը գրած է Կ.Պոլսէն
1850 Հոկտեմբերի 29ին եւ ուղղած իւր վա-
ղեմի Ժարեապետին Խ. Պ. Միսաքեանի որ Ժա-
րիչ կը գտնուէր:

Տորթ. Պէյրան Կ. Պոլսոյ մէջ Բեհա հաս-
տատուելով, ինչպէս կը պատմեն այսօր շատեր,
կը սկսի քիչ ատենի մէջ մեծ անուն հանել եւ
ձանձուղիլ մայրաքաղաքին առաջնակարգ բժշկ-
ներէն:

Բայց ինքը ջերմ սիրահար գիտութեան,
մանաւանդ ջանադիր աւելի իրրեւ գիտուն
ձանձուղեւ Քան իրրեւ պարզ բժիշկ, փա-
փաքելով ունենալ հիւանդանոց մը որ կարե-
նար իւր փորձառութիւնները կրթել եւ կատա-
րել գիտական զննութիւններ Եփրոդիտեան
ակտիւն մասին, ըստ շանցած կը յայտնի ըլլալ
Բժիշկ Ծովային զինուորական Հիւանդանոցին
Կ. Պոլսոյ եւ Բժշկապետ Ս. Փրիշեան Հիւանդա-
նոցին Եւտիպուլէի:

Եւ ահա սոյն պաշտօններուն հասած օրէն
Տոր: Պէյրան կը սկսի իւր փորձառութեանց ար-
դիւնքը գրի առնել եւ տակաւ հեղինակ ըլլալ
կարգ մը կարեւոր աշխատութեանց, որը հրա-
տարակուած են Ժարիչու մէջ եւ են,

1° „De l'action du pus chancreux“
(Վէնէրէալ Բուշէ), 1851ին:

2° „Monographie sur les Maladies
vénériennes“ (Վէնէրէալ Հիւանդանոցներ),
1851ին:

3° „Mémoire sur les rétrécissements du
Canal de l'urèthre“ (Այլիւրէթի Վէնէրէալ),
1852ին:

4° „De la Névralgie de la vessie“
(Ջրարանի Վէնէրէալ) 1852ին:

5° „De l'inflammation granuleuse du
col de la matrice“ (Մէթրիքսի Բորբոքանք),
1853ին:

6° „Etude sur la pellagre“ (Մէթրիքսի
Հիւանդանոցներ), 1893ին:

7° „De la paralysie syphilitique de la
sixième paire“ (Այլիւրէթի Եւ Վէնէրէալ
Հիւանդանոցներ), 1853ին:

8° „Du traitement de la phthisie pul-
monaire“ (Բուշէի Հիւանդանոցներ), որ
հրատարակուած է 1853ի Union Médicale
թերթին մէջ:

9° „De la thoracenthèse“ որ նշնայեալ
1853ի Union Médicaleին մէջ հրատարա-
կուած է եւ կը խօսի Թորակութիւն (pleurésie)
ընդ պարզելու եղանակին վրայ:

Այս աշխատութիւններն որը Ժարիչու
Բժշկական Մարմնէն գովեստիք կ'ընդունուէին,
նշ նուազ պատուաբեր էին Կ.Պոլսոյ Հայ
Բժշկութեան, մանաւանդ այն Հիւանդանոցնե-
րուն, որոնց Բժիշկն էր Պէյրան, մոռցուած այս-
օր դժբախտաբար, մոռցուած այն:

Պէյրանի այս կրկին պաշտօնները բովան-
դակ պատմութիւնն են Կ.Պոլսի անցուցած կար-
ձատեւ կեանքին, եւ ես զանոնք կ'ուսնիմ ոչ
թէ աւանդութեամբ, այլ իւր իսկ գործերէն,
զորս հրատարակած է Կ.Պոլսի եղած ատենն եւ
Ժարիչ:

Կ. Պոլսէն հրատարակածներուն վրայ իւր
անուան քով կը կարգամ, „Docteur en Méde-
cine de la Faculté de Paris; Médecin de
l'hôpital impérial de la marine militaire; Méde-
cin et chirurgien en chef de l'hôpital de Saint-
Sauveur de Yédi-Koulé de Constantinople“,
այսինքն Տօնի Բժիշկան Լաւորարանի Փրիշե-
ալի Կայս. Ժողովի զննարարական Հիւանդանոցին,
Կիլիկիոյ Բժիշկ-Վէնէրէալ Ս. Փրիշեան Հիւանդանոցին
Եւտիպուլէի Կ. Պոլսոյ:

րան,¹ եւ այս կարծիքը նաեւ կ'ունենար վերջերս ֆրանսացի երեսելի Բժիշկ Յօրթ. Յիւժառ-տէն-Պոմպի, որ Ա.Պոլման այցելեց քանի մը տարի առաջ։

Այս աշխատութիւնն տարի մը վերջը 1855ին Պէյրան կը հրատարակէր „Notice sur la Turquie“² անուն ուրիշ գործ մը, առաջինին իբրեւ շարունակութիւն, որ շատ կը գնահատուի, մինչեւ իսկ սաճկերէնի թարգմանուելով³ կը ներկայացուի Օսմ. կառավարութեան։ Քիչ

յետոյ ի վարձա-տրութիւն սոյն աշխատութեանց, Յօրթ Պէյրան կ'անուանուի Բժշկապետ Օսմ. Դեսպանատան փարիզու։⁴

Այսչափ չէր սակայն Պէյրանի աշխատութիւնները, 1857ին հրատարակ կը հանէր „Pathologie générale“ (Ընդհանուր Ախտաբանութիւն) կոչուած ընդարձակ գործ մը, երկամեայ եւ աւելի աքնութեանց արգիւնք, զոր հետ զճեւե սրբագրելով, եւ գիտութեան պահանջները համաձայն աւելի եւս ճորայցընելով, վեց տարի վերջը 1863ին երկրորդ տպագրութեամբ

վերստին կը հրատարակէր. 500 էջէ բաղկացեալ ատուար հատոր մըն է այս, որ ընդհանուր Ախտաբանութեան ամէն մէկ մասերուն վրայ կը խօսի երկարօրէն, սկիզբն ունենալով Բժշկական Վարդապետութեանց Պատմութեանը նուիրեալ գեղեցիկ գլուխ մը՝ որ դեռ այսօր զուրկ չէ շահեկանութենէ։ Ժամանակին շատ փնտռուած գիրք մըն է եղեր այս, ինչպէս կ'աւանդեն այն ատենի ուսանողներէն մէկ քանի Հայ Բժիշկներ. բայց այժմ գրեթէ մոռցուած

հետեւեանց կարգն անցած է. բարե, բժշկական գրքերու կեանքը դժբախտաբար շատ կարճ է. բժշկական գրքերը ձիշդ Օրդոյնցնեալ կը նմանին. տարիներու հետ կը հինան շուտով, տարիներու հետ կը նորնան։

Սոյն հրատարակութիւններով Յօրթ Պէյրան գիտական կանաչներու մէջ տակաւ մեծ անուն հանելով, հուսկ ուրեմն կը գնահատուի նաեւ ֆրանսական կառավարութենէն եւ 1858ին կ'արժանանայ Պարսոյ Լէգէօնի Ասպետութեան

աստիճանին եւ կ'ըլլայ Chevalier de la légion d'honneur, որոյ ասիլի ղեկավար Միլիթարեան Հարց Բաշմէշը կը գրէր հետեւեալը։

“Ազնի Պարոն Յովսէփ Պէյրան մեր ազնեայ Բժիշկն ու վերաբոյժը, փարիզու Բժշկական Ճեմարանին Անգամ, արդէն ծանօթ է մեր ազգին իւր հմտութեամբն ու ճարտարութեամբը։ Գաղղիոյ տերութիւնը անմեղով իրեն գաղղիներէն հրատարակած բժշկական օգտակար ու վարպետ գրուածքները (որոնցմէ մէկն ալ բարձրագոյն Մէհեմէտ չէմիլ Պէյ, Օսմանեան Դրան

Յօրթ. Յովսէփ Մեղրոնեան Պէյրան։

կողմանէ փարիզ եղող դեսպանը տաճկերէն թարգմանեց), մտերմ պատուեց զինքը Լէգէօն Դ'Օնոր ըստած պատուանշանով։ Այս իրեն պատիւը ազգերուն պարծանք ըլլալով, եւ միանգամայն մեր ազգին ամէն կարգի օւսումնասիրաց սիրտ տալու համար, ուրախ սրտիւ կը հրատարակենք այս աւետարէ լուրը։ (Քաղմէշ, 1 Հոկտեմբեր 1858, էջ 293)։

1860ին փարիզու Բժշկական Ճեմարանին կը ներկայացըներ, իւր „Paralysie syphilitique de la sixième paire“ աշխատութեան երկրորդ տպագրութիւնը, աւելի ճորայցեալ, եւ 1862ին կը հրատարակէր „Polypes de l'Urethre chez l'homme“ անուն աշխատութիւնը, զոր փարիզու

¹ Յիւ. „La Turquie Médicale“ par J. Boyran, Paris 1854, էջ 18։

² Յիւ. „Բաշմէշ“ 1858 Հօտ. 1, էջ 293։

³ Յիւ. „Մեղր“ Թիւ. 276, 9 Մարտի 1857 տարւոյ։

Վիրաբուժական ընկերութիւնը (Société de chirurgie) մեծապէս գնահատելով, կ'ընտրէր զՊէլլրան Թըլ-մէմբրէ (Membre Correspondant)։

Նոյն տարին կը հրատարակէր նաեւ «Vices de conformation des organes génitaux chez la femme» անուն գործ մը, հետեւելով նաեւ Urethrotomie միջոցառելու կոչուած վիրաբուժական նոր գործիք մը, զոր փարիզու բժշկական ձեմարանը ծափահար կը դրուատէր։¹

Այսպիսի աշխատութիւններովն եւ յառաջագիմութիւններովը Տըլ. Պէլլրան ալ կը սկսի ձանչցուիլ փարիզու մէջ իբրեւ քաջ մասնագէտ բժիշկ Վեներեան ակտիւրու. բազմաթիւ հիւանդներ կը պաշարեն զինքն ամէն օր, եւ մեծ անուն Ռիքսոնէն ետեւ կը փնտռուի Պէլլրան մէջ նուազ մեծ համբաւով, որպէս կ'աւանդեն այսօր ժամանակակից բժիշկներ։

Աշակերտ Տըլթ. Ռիքսոնի, կ'երեւի թէ այս հռչակաւոր բժշկին դասերուն հետեւելով է որ Տըլ. Պէլլրան կը սիրահարի Ափրոդիտեան մասնագիտութեան, եւ այն մեծ վարժապետին պերճախօսութենէն զգուռելով կու տայ ինք զինքը նաեւ այն ձիւղին դասախօսութեան, որով 1864ին փարիզու Բժշկական Համալսարանի Գործնական Դպրոցին (Ecole pratique) մէջ կ'որոշուի Ազատ Դասաւանդ (Professeur libre), ինչպէս կը գրէր ինձ Տըլթ. Լ.-Հ. Բըթի։

Ունենդիրներու հոծ բազմութիւն մը կը հետեւի եղբր Պէլլրանի դասերուն, թէեւ ինքը անպերճախօս եւ թռիմով, որպէս կը պատմէր ինձ ողջացեալն Տըլթ. Տիգրան փաշա փշտիմալճի, որ այն ատեն տակաւին ուսանող էր փարիզու բժշկական Համալսարանը։ Հայ բժիշկ մը հրապարակային դասախօսութիւններ ընէ փարիզու մէջ, ինչ մեծ պատիւ հայ բժշկութեան, պատիւ եղական՝ որ աւաղ, այն ատենէն ի վեր հետեւող շունեցաւ մենէ։

Ընդհանրապէս՝ Պէլլրան իւր դասերուն նիւթ կ'ընէ եղբր Միլլան-ճէ-յ (voies urinaires) հիւանդութիւնները, զորս 1865ին հատորի մը մէջ ամփոփելով հրատարակած է, «Leçons sur les maladies des voies urinaires» անուամբ։

Այս հրատարակութեան հետ Տըլթ. Պէլլրան հնարած է նաեւ. Opiat (Ընդդէմ, ըստ Է. Գալուսել) կոչուած երկու տեսակ Վէնիքեան Գեյնը, որք «Opiat de Beyran» անուամբ մինչեւ այսօր կը յիշատակուին Դեղաբանական

բոլոր գրքերու մէջ, մանաւանդ Պուշառտ անուանի բժշկին Դեղորէից հաւաքածոյին մէջ։¹

Պէլլրանի անունն անմահացուցած են այս դեղերը. ազդու եւ բուժիչ գիշեր են, փարիզու մասնագէտները շատ կը գործածեն զանոնք, թէեւ մեք՝ Հայ բժիշկներս բնաւ երբեք չենք յիշեր, ինչպէս նաեւ անոնց հեղինակը, որ ինքն-օգնութեան ճշմարիտ օրինակ հանդիսացաւ Ֆրանսական ոստանին մէջ։

Պէլլրան՝ զաւակ իւր գործոց, թէեւ գոհ եւ ուրախ ինչ ատենի մէջ ունեցած յարողութիւններով եւ այսպիսի յառաջագիմութիւններով, որք անշուշտ կը պահանջէին չափազանց որոնութիւններ, բայց կը սկսի շուտով յոգնիլ, ալ չտոկայ եւ տարանալ, որով տաակն եւ թակայ ըլլալով թոքային տխուր հիւանդութեան մը, թօշիլ յանկարծ եւ խամրիլ վաղա՛ւթարամ ծաղկի մը պէս։

Դեպի 1865ի վերջերը² ըստ բաւականի հիւանդ, գրեթէ ծանր վիճակի մէջ, կը տափուի թողուլ իւր զբաղումներն եւ փոխադրուի Խոտալիա, ձեռք բարեխառն կլիմայի մը տակ ապրելու եւ կազդուրելու այն թոքերը՝ որք հալիլ մաշիլ սկսած էին արդէն. բայց ի զուր, քանի մը փորձին յետէն չոր քան զառնելն վիճակի մէջ կը վերադառնայ փարիզ, ուր մէկերկու ամիս հազիւ ապրելով, կը կնքէ իւր կեանքն 1866 թուին Յուլիսի վերջերը, 41 տարեկան, իւր հետը մարելով այն մեծամեծ յոյսերը, որոնցմով դեռ պիտի բարձրանար եւ ըլլար մեծ անուն մը զարուս բժշկութեան մէջ։

Իւր մահը արտաբնական կը գուժեն այն ատենի փարիզեան բժշկական թերթերը, եւ մասնաւորապէս Union médicale, Gazette des hôpitaux, եւ Gazette hebdomadaire որոնց աշխատակից եղած էր Պէլլրան, ինչպէս նաեւ Կ. Պոլսոյ «Գոսնը»³ եւ «Մուսնը»⁴ լրագիրները առանց սակայն կենսագրական տեղեկութեան։

Այսպէս կ'անհետանար շուտով այս մեծ բժիշկը, որ փարիզ մայրաքաղաքին մէջ Հայ բժշկութեան փառքը կ'ըլլար եւ պարծանքը պիտի ըլլար իւր ազգին, թէեւ աւաղ, շատեցած մոռցած էր ինք իւր ազգը, եւ հեռացած իւր ազգային զգացումներէն. հեռացած ըսի իւր ազգային զգացումներէն այդ, եւ այս շնորհիւ իւր կնոջ որ ֆրանսուհի մըն էր եւ այնպիսի

¹ Եւ «Nouveau Formulaire de A. Bouchardat» Paris 1895. էջ 159, 1615 է. 631։

² Եւ «Մուսնը» թիւ 758, 13 Օգոստոսի 1866 տարւոյ։

³ Եւ «Գոսնը», Օգոստոսի 1866 տարւոյ։

⁴ Եւ «Մուսնը» Օգոստոսի 1866 տարւոյ։

¹ Եւ «Bulletins de l'Académie de Médecine de Paris», 1862 տարւոյ։

Ֆրանսուհի մը, որ՝ ինչպէս կ'աւանդեն այսօր ժամանակակից փարիզեանկէ Հայեր, իբրեւ բռնաւոր կ'են իւր երկանը վըպ տիրապետած, օտարացուցած էր զայն բոլորովին:

Տըթ. Պէյրանի տաղանդին եւ համաւոյն պատուաբեր չէր այս, իրաւ, որուն համար անշուշտ մեծ ցաւ զգացած էր Հինքեարպէյէն. տեան Յէր Յովհաննէս, հոգեւոր հովիւը փարիզեանկէ Հայոց, որ երբ Պէյրանի մահը կը գուժէր Կ. Պոլսոյ Սրբազան Պատրիարքին (Վեհափառ Հայրէն), կը գրէր այն առեւն. «Սրբազան Հայր, Այսօր մեռաւ հոս Տըթօր Պէյրան, որ շատնց արդէն մեռած էր մեր ազգին համար»:

Տըթ. Պէյրան ըստ բաւականի մեծ հարգաւորութեան տէր անգլաւան ըլլալով, կ'աւանդեն Կ. Պոլսոյ փառք եւ Մատի լրագիրները, թէ մեռած առեւնը գաղղական ազգին ըրած է կտակմը,՝ կտակ մը որուն ինչ ըլլալը չեն յայտներ, բայց հանգուցեալ Տըթօր փշտիմալճին կ'ըսէր՝ թէ 50000 Փրանք էր, յիսուն հազար Փրանք:

Ինչ մեծ գործ մը կատարած կ'ըլլար Պէյրան, եթէ այն գումարն իւր ազգին կտակած ըլլար. Լէմպէրի մէջ Թարոսեան Յովսէփ բժիշկը,³ եւ Թրիեստի մէջ ալ Անանեան Գրիգոր բժիշկը,⁴ ժամանակին իրենց հարստութիւնը իրենց արեւնակից Հայ որբերու դաստիարակութեանը համար կտակած են, լաւ չէր ըլլար որ Պէյրան ալ հետեւող ըլլար անոնց օրինակին: Բայց Պէյրան ինքնիքը բոլորովին գիտութեան նուիրած, մարդ գիտութեան, կը մտածէր թէ երես թէ գիտունին համար ազգի խորութիւն չ'ըլլար եւ պէտք էր որ իւր հարստութիւնը նուիրէր

այն ազգին՝ ուստի զայն վատկած էր. սխալ տրամաբանութիւն...:

Յաւալի է որ Պէյրան ըլլալով Խսկիւտարի ճեմարանին նախկին աշակերտներէն, այնչափ շուտ մոռցած էր իւր ազգը. ճեմարանին նախկին աշակերտները, Պէյրանի ընկերները, ամէնքն ալ պատմական մարդեր եղան, ազգօգուտ գործերու հեղինակ հանդիսացան. Պէյրան միայն ետ մնաց այս մասին, թէ եւ փարիզու մէջ մօտ կ'ապրէր իւր նախկին վարժապետին խա-

Արտիստ Լ. Բուստ Լյուստ.
Mon cher Monsieur, j'ai l'honneur
de vous adresser ci-joint, par la
voie du Commerce J. J. J. J.
26 Avenue de la République
à Paris, 19ème arrondissement
un exemplaire de mon ouvrage
intitulé: "Le Livre de l'Artiste"
Je vous prie d'agréer, Monsieur,
ma haute et respectueuse
salutation.
29 Avril 1886. Paris.

շատուր Պուէտ Միսաքեանին, որուն հետ ունէր սերտ յարաբերութիւն, ինչպէս կը յայտնուի իւր մէկ նամակէն, որուն ճշգրտապատկերը (fac-similé) կը ներկայացընեմ, Պէյրանի հայերէն գիրը տեսնելու համար: Խ. Պ. Միսաքեանի ուղղեալ ուրիշ նամակներ ալ ունի Պէյրան, բայց աւելորդ կը համարիմ յիշատակել հոս զանոնք:

Տըթ. Պէյրան փարիզու մէջ գրեթէ 12 տարի բժշկութիւն ըրած է 1854—1866. եւ իւր առեւնը փարիզու Բժշկական համալսարանին 9 հայ բժիշկ վկայական ստացած են,¹ եւ են՝ Տըթ. Գրիգոր Մօշեան 1854ին. Տըթ. Գեորգ Թադևորեան 1855ին. Տըթ. Թակօր Արզուման եւ Տըթ. Գարուժիւն 2այեան 1858ին. Տըթ. Միքայէլ Խօրասանճեան 1859ին. Տըթ. Մարգար Բեաթիպեան 1861ին. Տըթ. Անտոն Նաֆիլեան եւ Տըթ. Միքայէլ Ռաֆայէլեան 1862ին. Տըթ. Յովսէփ Նուրեման 1863ին:

Տըթ. Պէյրան կը հանգչէ Բեռ-Լաշէրի գերեզմանատունը, ուր թաղուած է լատին քահանայի մը ձեռքը, [հակառակ կամաց փարիզու Հայոց հոգեւոր հովիւն, որուն Տիկին Պէյրան չէ թողուցած կատարել յուղարկաւորութիւնը], զոր տրամութեամբ կը պատմէր ինձ

¹ Յեւ «Մատի» թիւ 3977 էջ 65, 6 փետրուար 1893:
² Յեւ «Փառք» 1868 Օգոստոս 11, եւ «Մատի» 1866 Օգոստոս 13:
³ Յեւ «Հաւաք» Արտիստ-Եր. թիւ Եր. 1890, էջ 156—158:
⁴ Յեւ «Միտաւոյ» Հաւաք-Եր. թիւ 614, 1865 Օգոստոս 28:

¹ Յեւ «Արտիստ» թիւ 1309, 13/26 Մայիս 1888 տարւոյ:

վերջերս, Տէր Թովհանէս Հիւնքեարպէյէնտեան նորոգ հանգուցեալ քահանայն:

Պէյրամ շունի մահաբաժան, յայտնի չէ թէ գերեզմանատան ո՞ր անկիւնը կը գտնուի այն. բարեբախտաբար ունիմ իւր մէկհատիկ կենդանադիրը, զոր ձեռք անցուցած եմ՝ ուսանողութեան ժամանակ 1883ին փարկը, Պոնաբարթեան փողոցը, Քօքթօզ գրաւաճառատունէն, ուր կը ծախուէր Վելթօի, Թաուսօի, Լիթթօի, Կոստէնի, Բաթօի, Սաբէի, Ռիքօնի, եւ Թաւրիսի պէս երեսնի բժշկաց պատկերներուն հետ:

Հոս իւր լուսանկարն ուրեմն թող իւր մահաբաժանը ըլլայ, եւ փանաքի տողերս ալ յուշարարն այս բժշկին, որ թէեւ մոռցաւ իւր ազգը, բայց եղաւ աշխատող գիտնական մը, հեղինակ բժիշկ մը, զո՞հ իւր ապաւեղին, մեծ բժիշկ մը՝ որուն աշխատութիւնները բժշկական մէյմէկ գոհարներն են եւ միշտ չքնաղ պատիւ մը պիտի ըլլան անոնք դարուս Հայ բժշկութեան:

Տըթ. Վարթամ Թ. Յորգոմեան:

ՄԱՐԿԱՆԵՐ

ՄԱՐԿԱՆԵՐ

Ճաճ փոխարդուած յԱմերիկա:

Միացեալ Նահանգաց լրագիրներէն մին հետեւեալ զարմանալի դէպքը կը պատմէ: Միթթիլ բնակիչ մը 25000 Փրանք արժողութեամբ տուն մ'ունէր: Անշարժ պարագայից բերմամբ մարդն ստիպուեցաւ. Միթթիլէն 100 քիլոմէր հեռու Ողիմպիա հաստատել իւր բնակութիւնը. չկրցաւ գտնել մարդ մը՝ որուն ծախել կարենար տունը. եւ իւր բնակիչի նոր տնից ալ տուն մը չիտաւ. միջոցներէն զուրկ էր: Ի՞նչ ըրաւ արդեօք: Ամերիկացի մը շատ դժուարաւ նեղութեանց ներքեւ կ'ընկճի. ամէն բանի մէջ խելոյն հնարք մը կը գտնէ. այսպէս ալ մեր ամերիկացին: Օր մը խոր մտածութեանց մէջ ընկղմած երկայն ժամանակ կը կենար գետի մ'եզերքը, որ իւր այժմեան բնակութեան վայրէն դէպ ի Ողիմպիա կը հոսէր, եւ ահա հնարք մը մտածեց. իւր տունն հանդերձ ամենայնիւ ջրայ վրայէն Ողիմպիա պիտի երթար: Թէեւ աներու փոխադրութիւն ցանցառ դէպք չէ անդր. ովկէանեան բնակչաց, սակայն այս ծրագիրն

— 100 քիլոմէր հեռադրութեամբ, եւ այն՝ ջրայ վրայէն — պնդէս անշուր եւ անկարելի երեւցաւ, որ աշխարհ ամենայն ասոր վրայ կը ծիծաղէր: Բայց քաջ մարդն ամենեւին չվրձուցեաւ, այլ ալ սովորական եղանակաւ՝ որ Հիւսիսային Ամերիկայի յատուկ է, իւր տունը գետեզերքը բերել եւ հարթ յատակով նաւակի մը վրայ գետեզել տուաւ: Նաւուն ընթացքն ամենեւին չդժուարցաւ, իրբեւ նշլի նոր տապան մը՝ տունը ջրոյն վրայ տատանելով դէպ ի Ողիմպիա հասաւ, ուր տէրն աժան գնով գնած երկրին վրայ շէնքը հաստատեց: Երկարատեւ նաւարկութեան ժամանակ գերան մ'ալ տեղէն չէր խախտած, ոչ պատուհանի մ'ապակին կտրած եւ ոչ ալ կահկարասի մը գետինը տապալած: Դժբախտաբար կարող չենք հոս նշանակել շէնքին տարածութիւնն ու ծանրութիւնը, եւ ոչ ալ փոխադրութեան ծախքն:

Ռոմիլիի քով տաճ մը գիտալ:

Երկու ամիս յառաջ Բոմբէյի քով Բիւսնէլ-Վէդդէյմիսի մէջ Vincent de Proscio առնուն կալուածատիրոջ մ'երկրին վրայ շատ հետաքրքրական գիւտ մ'եղաւ: Այսինքն պեղման միջոցին տուն մը գտնուեցաւ, որ մերձակայ քաղաքով միեւնոյն ժամանակ Վէսուվէ հրաբխային փորաքարերու եւ մոխրոյ ներքեւ թաղուած էր: Տունն երեք ընդարձակ տեղ ունի. ի մասնաւորի երեք բաղանեաց սրահ՝ մարմորեայ քանդակեալ տաշտերով կամ լողաքաններով, վառարանի կազմաններով եւ ջրոյ կապերայլառողջանկերով, որոնք անագապղնձի կտորներով զրուգուած են: Երեք սրահները կը համապատասխանեն մեր արդի տաք բաղանեաց (caldarium), պաղ բաղանեաց (frigidarium) եւ առ Հռոմայեցիս tepidarium անուամբ ծանօթ ջափառ որ տաք ինքնուն՝ ուր տաք բաղանեաց չգացած կամ անկէ ելած՝ կը հանուէին կամ կը հագուէին: Քրիստոսէն 79 տարի վերջը դժբախտութեան մը ժամանակ գրեթէ Բոմբէյի բոլոր տնիւնուն հարթ տանիքները կործանած էին, միայն քանի մը գմբեթաւոր տանիք՝ որոնցմէ սակայն դժբախտաբար շատ քիչ կար, անմասն էին պահուած. այս տեսակէն էր նաեւ Vincent de Proscio-ի երկրին վրայի տանեաց տունը, որուն երկայնութիւնը 14 մէր է:

Միջոտրիստիկան ընկերութիւնը:

Այժմ՝ այլեւայլ գաւառաց մէջ 111 աշխարհագրական ընկերութիւն կայ 53.500 անդամով: Լրագրաց, հանգեաններու եւ ուրիշ այս